

VRTNAR.

List s podobami za šolsko vrtnarstvo, vrtnarstvo sploh
in za sadjarstvo.

Št. 23.

V Ljubljani, 15. decembra 1888.

Letnik 1.

Pridelovanje salate po zimi.

Salata je sploh priljubljena in zdrava jed; tudi po zimi jo imamo radi, če tudi je nekoliko trša in bolj grenka. Zato se napravljajo v kleti gredice, trružice itd. Ali lahko se naredi greda za zalato v tudi sodu.

Vzemi kak star sod ali pa kako lajto, ki ima le spodnje dno; izvrtaj s svedrom ob obodu kake 4 palce od tal vrsto lukenj po kaka 2 palca vsaksebi; naspi prsti, zmešane s peskom, do izvrtanih lukenj; vtakni v vsako luknjo korenino endivije ali cikorije (regrata) tako, da tanjši konec gleda proti sredi sode, rast pa iz luknje; 4 palce više izvrtaj drugo vrsto, naspi zopet prsti, potakni ravno tako drugo vrsto korenin, in tako delaj do vrha sode in vedno zalivaj po malem prst in rastlike; in imel bodeš v sodu gredo, ki bode v dveh ali treh tednih ozelelena in družini dajala vsej salate, ki jo bodeš lahko rezal okrog sode.

Pa tudi brez sode v podobi piramide se da taka greda napraviti. Naredi se v kleti greda kakor koli velika, štirivoglata ali pa okrogla, s prstjo, ki je zmešana s peskom. Ob robu grede polagajo se krog in krog salatne korenine tako, da gleda koren proti središču, rast pa ven; nato se dene dva palca više ravno take zemlje, kakeršne prej, potem se položi druga vrsta salatnih korenin ravno tako kakor poprej; potem se nameče zopet za dva palca više zemlje, in na vrh ob robu polagajo se spet korenine, in tako se zvršuje piramida, ako se vsak novi naklad naredi oži in se tudi sproti nekoliko zaliva. Dobro je, da se polagajo večje in močnejše korenine bolj po spodnjih vrstah, slabejše pa po zgornjih. V kakih dveh ali treh tednih stala bode v kleti piramida same lepe salate. Predno se porabi prva rast, dorasla je že druga.

Škotska roža kot rastlina za seč.

Škotska roža, ki je od rožnega plemena bibernel (r. pimpinellifolia D. C.) in zvrst od r. spinosissima L., je niža nego ta, pa zelo rabna za narejanje seči (žive meje) okoli vrtov, drevesnic i. t. d. Kot rastlino za seč jo hvalijo zlasti v sedanjem času, kar je tudi prav, ker naredi 1 $\frac{1}{2}$ do 2 $\frac{m}{4}$ visoko seč, ki je neprodna človeku in živali.

Uspeva pa v vsaki količkej pripravnj zemlji, vzraste prav hitro, ne škoduje ji mráz in je ni treba obrezovati. Sicer ji pa tudi rezatev ne škoduje, a sme se ž njo pričeti šele v tretjem letu po saditvi, drugače se naredi preveč suhega lesa. Če je pa ne obrezuješ, gre pa seč zopet preveč na kvišku ter se spodaj rédi.

Najbolje je seč od škotske rože rezati od srede julija do pričetka avgusta meseca, torej od 15. julija do 1. avgusta.

Taka seč je posebno spomladi zelo lepa, kadar je kot zelena stena, posuta s tisoč svetlordečimi rožicami, listje njeno pa napolnjuje vzduh s prijetno vonjavo, zlasti po kakem spomladanjskem dežji. Škotska roža je izvrstno zavetišče našim pticam pevkam in najboljši prostor za gnezdišča, kajti varuje mlado zalego s svojim trnjem dvonogatimi in štirinogatimi sovražnikom. Razen tega se pa mrčes menda kar boji rože.

Škotska roža poganja zelo močno iz korenin, zato moraš te vzrastke pridno porezavati, ako nečeš imeti preširoke seči. Ukoreninjene vzrastke iz korenin, takisto količe ali grebenice od škotskih rož lahko rabiš za razmnoževanje.

Sicer pa je najbolje dobiti rastlin za napravo nove seči iz kake drevesnice, na pr. od A. C. Rosenthal-a v Albernu pri Kaiserebersdorfu pri Dunaji.

Seč sadi jeseni ali spomladi; na lahki ali peščeni zemlji je boljša jesenska saditev, po drugih zemljah pa spomladanjska.

Koder misliš seč saditi, prekoplji 50 $\%$ širok pas zemlje kakih 40 $\%$ globoko. Da ti bode bolje rasla, primešaj precej ob začetku zemlji komposta ali katerega drugega gnojila. Prvo zimo jo pokrij z dobrim gnojem ali, če tega ni, z listjem ali vresjem. Po sredi pasu naredi dve vstrični črti po 10 $\%$ narazen in zaznamenaj mesta, kamor pridejo rastline, s kratkimi količi, kakor kaže to podoba 67.

Podoba 67.

Rastline naj bodo v vrsti po 25 do 30 $\%$ narazen. Razen tega je treba prva leta po pasu prav v čisto pleti in ob suhem vremenu, če treba, tudi prilivati.

Taka seč varuje vrt ali drevesnico, da ga ne more zlobna roka poškodovati, in zlasti je neprodorna zajcem. Vrhu tega je pa taka ograja tudi zelo lepa.

„Der praktische Landwirt“.

Rezatev cepičev za spomladanjsko cepitev.

Cepič imenujemo on del drevesa, katerega odločimo od maternega debla in ga potem prenesemo na drugo. Cepljeni del spoji se z deblom, na katero je prenesen, in dobiva od njega hrano, kakor hitro se mu priraste. Cepič raste potem ravno tako, kakor da bi ne bil nikdar prenesen.

Za spomladanjsko cepitev potrebne cepiče režemo, kadar miruje rast, torej od novembra do marecja. Ob navadnih razmerah rabijo za cepiče poganjki zadnjega leta.

Drevo, katero nam da cepičev, imej vsa svojstva, katerih treba prihodnjemu mlademu drevesu. Nikdar pa ne režimo cepičev s slabotnega, bolehnega, rakavega ali takega drevja, katero rodi slabo sadje, ker s cepiči prenesemo vsa slaba svojstva maternega drevesa na mlado drevo.

Mnogokrat slišimo o izvržkih, kar je tudi resnično. Te izvržke pripisujejo starosti drevja, vendar ni to povsem res. Mi menimo, da prihajajo ti izvržki od slabih cepičev, kateri rabijo za pomnožitev.

Sadnemu drevju laže preprečimo kako zlo, nego je zdravimo, zato svetujemo rabiti cepiče le od popolnoma zdravih, krepkih, bujno rastočih dreves, katerih sadje je v vseh obzirih dobro rabno.

Akoravno lahko režemo cepiče od novembra do marcija, vendar sta najboljša za to delo meseca januarij in februarij, ker cepiče izza tega časa laže bolj varno shranimo.

Vendar smo mnogokrat prisiljeni cepiče prej rezati, kar pa seveda nič ne škodi, ako jih pravilno shranimo. Rezatev cepičev zavisna je pa tudi od podnebnih razmer; kolikor prej se rast vzbudi, toliko prej tudi reži cepiče. To velja tudi, ako se je bati, da poškoduje zimski mraz poganjke. Vse cepiče, katere shranimo za cele tedne ali celo mesece, moramo na vsak način prej rezati, predno začne drevje v mezgo iti. Poganjki, kateri imajo že napeto popje, morajo se kot cepiči precej porabiti.

Češpljevo drevje.

Če pomislimo, koliko vredno sadje so češplje ali slive, mora se nam, če pogledamo na drevje, prav milo storiti. Zdravo, krepko češpljevo drevo je prava bela vrana. Od kod pa to izvira? Od tod, da se češpljeva drevesa večidel zarezajo le po vzrastkih iz korenin, ne pa s semenom. Če hočemo lepo, zdravo, močno drevo imeti, moramo mu za močne zdrave korenine skrbeti, to pa le, če zarezamo drevesa iz pešek, ne pa iz korenin. Pri vseh drugih drevesih se ravan tako, le pri češpljah ali slivah se jemljejo koreninski vzrastki. Ti vzrastki imajo pa vsegdar slabe korenine; iz korenin poganjajo zopet vzrastki, ki se dalje presajajo, drevesa pa prihajajo vedno slabejša. Torej zdaj, ko je ravno čas, naj se češpljeve koščiče nabirajo, ne suše pa na solnci, ampak brž, kadar pridejo iz sadu, posade v zemljo na kakem primernem kraju na vrtu. Če tudi ne bodo vse pognale, bode vendar prihodnjo spomlad dosti zdravih češpljevih dreves, s katerimi se dajo v kratkih letih ostarela drevesa nadomestiti.

Koliko je eno ptičje gnezdo vredno?

Časnik vrtnarske družbe Bocenske objavlja po poročilu „Thüringer Thierschutzverein“ naslednji nagovor, kateri se glasi tako le:

„Dragi gospodar! Tvoj sinek pobere z dolzega časa ali s porednosti iz gnezda, ki ga je na drevesu zapazil, jajčeka ali pa mladiče. Recimo, da jih je 5.

Vsak mladič potrebuje na dan okoli 50 gosenic ali kakega družega mrčesa s katerimi se živi in ki mu jih starec ali starka prinašata v gnezdo. Za 5 mladičev, treba torej 250 gosenic ali družih mrčesov na dan. Pitanje mladičev traja okoli 4 do 5 tednov, pa recimo, da 30 dni. Po tem takem je za gnezdo s 5 mladiči treba 7500 gosenic.

Vsaka gosenica pa na dan toliko požre perja in cvetja, kolikor je sama težka. Recimo, da žre gosenica 30 dni perje in cvetje, in da vsak dan sne le en cvet, iz katerega bi se bil sad naredil, torej pojé v 30 dneh 30 cvetočih sadov (jabolk, hrušek itd.), onih 7500 poje po tem takem skupaj 225.000 takih cvetov.

Ko bi bil tvoj poredni sinek v miru pustil gnezdo, pridelal bi bil ti 225.000 jabolk ali hrušek itd. več! Ker pa sne marsikaka prav požrešna gosenica na dan 10, 90 ali 30 cvetov, in če zaradi objedenega perja cvetje ne dobiva živčaja

ter zato zvane in odpade, potem je še veliko večja škoda, ki zadene tebe in tvoje sosedo. In po tej škodi lahko preračuniš, koliko je vredno eno samo ptičje gnezdo.

Kratek odgovor je ta, da eno ptičje gnezdo je vredno 225.000 jabolk, hrušek ali toliko kakega drugega sadja, ki so ga gosenice pokončale.

Te številke kažejo, koliko potrebuje mala ptičica na dan hrane, ki je edino le dobiva od gosenic, listnih uši, muh in enacih mrčesov. In po tem takem je gotovo, da se vrtnar, kmetovalec ali gozdar le sami varujejo škode, če varujejo koristne ptičice, do mladi, pa tudi stari neumneži ne segajo po njih.“

Raznotere vrtnarske reči.

Slive in češplje, ki so opešale vsled velike rodnosti, lahko pomladiš in narediš zopet rodne, ako jih jeseni močno skrajšaš ter jim rane zamažeš z zmesjo od ilovice in kravjaka.

Kalasti ohrovt ali kalaste brzote (Sprossenkohl, brassica oleracea cauliflora) je po Slovenskem skoro povsod neznana, pa izvrstna zelenjad za prikuho. Seje se konec julija do srede avgusta, dorasle sadike se presajajo v južnem podnebbi v zatišje, v bolj severnem kamor si bodi, prav tako kakor in navadni ohrovt. — brzote — ali še bolje, kakor brokoli. Do srede meseca oktobra naredo tako presajene rastline uže visoke (tudi do 2 čevlja) skozi in skozi s perjem obraščene trse, a zgornjеше perje se nikdar ne sklene v trde glave. V tem času treba po bolj severnih krajih rastline lepo izkopati, ter jih kakor navadno zimsko zelenjavo, v klet spraviti. Po bolj južnih krajih pa, kakor v Vipavi, na Primorskem, puste se kar na vrtu kakor brokoli. Čim bolj pritiska zima, tem nagleje se osiplje perje s trsja, za vsakim peresom pa vzraste namesto njega majhna, trda glavica ali kal (Sprosse). Enako se godi tudi po kletih. Skuhane, z mrvicami kruha potrošene in s surovim maslom pošvrkane glavice so finejša prikuha od šparglov in to celo zimo.

Kako krta odvracati, kako ga prepoditi? Po kuhinjskih ali zelenjadnih vrtih, po sejališčih, to je po lehah, katere so s sadnim ali gozdnim in drugim semenom posejane, je krt, ako se vanje vsili, kaj neprijeten gost. Od takih primeroma malih prostorov ga pa lahko odvracamo, in ako je že v njih, pa tudi lahko preženemo. Odvracamo ga prosto s tem, če namočimo tanko vrvice v katranu ter jo okoli leh pol čevlja globoko zakopljemo. Iz leh, po katerih se je že naselil, preženemo ga pa, ako zakopljemo v nje na več mestih smrdljivih reči, kakor gnilih rib, rakov, v katran ali petrolej namočenih cap itd.; krt ima namreč kaj občutljiv nos, ogiblje se vsacega smrdu.

Divja ali mačja meta je po „Woch. z. B. des Gartenbaues“ dobra zoper božjast. Bolniku se da vode, v koji smo meto kuhali, piti, ali pa mu držimo rastlino pod nos, da duha njen hudi duh. Tudi zoper glavobol jo priporočajo.

Marelice, breskve in drugo tako drevje, ki zgodaj obzeleni ter so mu vsled tega nevarni spomladanski mrazovi, obvaruješ, ako zaprečiš, da se prezgodaj ne vzbudi rast. To pa dosežeš najprosteje tako, ako naspješ okoli drevesa na zmrzla tla snega ter ga pokriješ z listjem ali slamo, da ga ne more solnce prehitro raztopiti. Ker se zemlja, v kateri raste drevo, ne more zgreti, zatorej se tudi rast ne more oživiti.